

записки Інституту законодавства Верховної Ради України . – 2014. – № 5. – С. 138-142.

5. Карпенко В. Інформаційний простір як чинник національної безпеки України / В. Карпенко // Українознавство [Текст]: науковий громадсько-політичний культурно-мистецький релігійно-філософський педагогічний журнал. – 2005. – № 3. – С. 182-192.

6. Кирильчук Є. О. Інформаційна війна як дієвий феномен протистояння в суспільно-політичній боротьбі / Є. О. Кирильчук // Наукові праці МАУП. - 2013. - Вип. 4. - С. 58-61.

Вербицька А. О.,

студентка магістратури
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Самотуга А. В., к.ю.н., доц.
доцент кафедри
загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ НА СВОБОДУ ІНФОРМАЦІЇ

Право на інформацію як невід'ємний елемент системи основоположних прав і свобод людини і громадянина, який займає одне із провідних місць в її осередку, є необхідною умовою усвідомлення особою свого місця та ролі в суспільстві, її гармонійного вільного розвитку та існування. Саме наявність чи відсутність основоположних прав і свобод людини і громадянина є найяскравішим показником ступеня розвитку громадянського суспільства та побудови правової держави.

Водночас слід зауважити, що в основу реалізації інформаційних прав покладено дотримання двох основних принципів: по-перше, забезпечення безперешкодного отримання громадянами повної та неупередженої інформації та, по-друге, свобода публічних висловлювань незалежно від їхнього політичного змісту. Зазначені принципи включають кілька структурних елементів, які тісно взаємозалежні та існують у нерозривній єдності.

Так, це свобода кожної людини привселюдно виражати свої думки, ідеї та судження і поширювати їх будь-якими законними способами. Це власне свобода друку та інших засобів масової інформації, тобто свобода від цензури та право створювати та використовувати засоби масової інформації, що дозволяє матеріалізувати свободу вираження думок. Це право на одержання інформації, що становить суспільний інтерес або стосується прав громадян, тобто свобода доступу до джерел інформації [1, с. 34]. Усе це і провокує суб'єктів інформаційних відносин до довільної інтерпретації законодавчих

норм, створює ґрунт для зловживань і дезорганізації. Тобто, реалізуючи своє конституційне право на свободу слова, особа, навіть не маючи за мету, може порушити право інших осіб та заподіяти їм моральної шкоди.

Найяскравіше це ілюструється під час висвітлення надзвичайних новин, коли робляться репортажі і показуються реальні картини понівечених тіл, жорстокі вбивства та ін., що, як доведено вченими, негативно впливає на дітей і молодь. Звичайно, виробники інформаційної продукції мають право і зобов'язані інформувати громадян про актуальні події, що відбуваються в житті суспільства, але чи втратить свою інформативну цінність матеріал, у якому не буде сюжетів, які можуть завдати моральної шкоди іншим громадянам, а особливо дітям.

Отже, як правильно зазначає О. Микласевич, під час зловживання правом особа не порушує норму права, а діє всупереч призначенню суб'єктивного права. Але на практиці суду буде складно визначити нормативне підґрунтя для кваліфікації зловживання правом як правопорушення та призначити відповідну санкцію [2, с. 5].

У нормативно-правових актах більшості країн світу цензура заборонена, проте це не означає, що свобода слова є безмежною та абсолютною. Так як і в Конституції України [3], у них забороняється використовувати свободу слова для закликів до насильницького повалення конституційного ладу, ліквідації незалежності та порушення територіальної цілісності держави, розголошення державної та іншої охоронюваної законом таємниці, підбурювання до злочинів, розпалення національної, расової, релігійної та іншої ворожнечі, образи та наклепу на інших осіб, зазіхання на суспільну мораль і моральність.

Іншими словами, використання свободи слова накладає певні обов'язки та відповідальність і це пов'язано з певними законними обмеженнями, покликаними виключити зловживання розглянутим правом. Розглядаючи категорію „зловживання правом”, не можемо не звернути увагу на категорію добросовісності використання особою належних їй прав. Категорію добросовісності (лат. *bona fides*) у науковій літературі визначають як одну із меж здійснення права та розуміють як самостійний правовий принцип, як презумпцію, як вказівку на винність або об'єктивну протиправність діяння.

Взагалі, можемо стверджувати, що прагнення суб'єкта до правомірності власної правової поведінки, її соціальної нешкідливості, юридичної досконалості способу досягнення поставленої мети і є добросовісною поведінкою.

На думку А. А. Малиновського, особа вчиняє добросовісно, якщо вона для задоволення свого інтересу обирає право відповідно до його основного призначення, при здійсненні права уникає „обхід закону”, а у спірних ситуаціях, що чітко не регламентовані правом, керується загальноновизнаним уявленням про добро і справедливість [4, с. 14]. Тобто принцип добросовісності є межею здійснення права, критерієм для визначення наявності зловживання правом. Саме цей принцип встановлює справедливі межі прав та обов'язків

сторін. Недотримання даних меж призводить до порушення принципу добросовісності і являє собою зловживання правом.

Дана категорія проявляється також у вигляді добровільної відмови суб'єкта від використання прогалин чинного законодавства на шкоду правопорядку і суспільним інтересам [5, с. 71].

У свою чергу, звернувшись до Закону України „Про інформацію”, можемо стверджувати, що законодавець заклав до змісту статті 5 саме принцип добросовісності [6]. Ця норма, хоча й має узагальнений, дещо декларативний характер, проте є імперативною (породжує обов'язок) та має характер загального принципу права. А тому є достатні підстави вважати, що це зобов'язує суб'єктів інформаційних правовідносин не зловживати наданими їм законом правами.

Тобто, реалізуюючи своє право на інформацію, особа не повинна порушувати громадянські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб. Крім того, критерієм для розмежування діяння законодавець обрав саме добросовісність, втілену як моральну межу для реалізації своїх прав.

Зловживання правом на вільне поширення інформації виражається у виході особи за межі встановленого законом обсягу суб'єктивного права, що спричиняє спотворення призначення права. Так, телеканал має право поширювати надзвичайні новини про різні катастрофи, вбивства та інші жорстокі злочини, але при реалізації даного права не повинні порушуватися права дітей на безпечний інформаційний простір.

Аналізуючи існуючі в юридичній науці погляди, можна виокремити ознаки зловживання правом: наявність в особі суб'єктивних прав; зловживання правом лише під час його здійснення; зловживання лише своїм, а не чужим правом; використання прав усупереч їхньому соціальному призначенню або виходячи за встановлені законом рамки здійснення права; незважаючи на форму зловживання правом (здійснене з наміром спричинити шкоду іншій особі, або без такого наміру), воно завжди завдає шкоду іншій особі [7, с. 51].

Отже, зловживання правом на свободу слова та інформації є можливим за наявності: по-перше, закріплення в законі суб'єктивного права вільно поширювати інформацію в будь-який спосіб; по-друге, коли є реальна можливість реалізації цього права, тобто можливість поширити інформацію через ЗМІ; по-третє, реалізація суб'єктивного права на практиці, коли суб'єкт, поширюючи інформацію, порушує тим самим право інших суб'єктів на безпечний інформаційний простір; по-четверте, суб'єкт, реалізуючи своє право, тим самим завдає шкоди суспільним відносинам – розповсюджує інформацію, наприклад, яка містить пропаганду жорстокості чи насильства; по-п'яте, суб'єкт вчиняє дії аморально або недоцільно.

Також слід визнати, що зловживання правом на свободу інформації може призвести до неефективності демократичного ладу, а саме стати джерелом

загрози національній небезпеці, порушення громадського порядку, закликів до національної, релігійної, регіональної, расової ворожнечі, нівелювання правом людини на приватне життя, загрозою її безпеки. Отже, користуючись таким правом, кожен громадянин повинен нести відповідальність за це у вигляді певних обмежень.

Таким чином, у ситуації, що склалася, разом із вдосконаленням системи законодавства, що закріплює право на поширення інформації, потрібна розробка цілісної несуперечливої теорії права на захист від шкідливої інформації, побудову відповідної законодавчої бази шляхом прийняття нових нормативних актів, усунення протиріч і прогалин у чинному законодавстві.

1. Рудник Л. І. Право на доступ до інформації : дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право» / Національний університет біоресурсів і природокористування України / Людмила Іванівна Рудник. К., 2015. 247 с.

2. Микласевич О. Категорія „зловживання правом”: поняття та форми [Електронний ресурс] / О. Микласевич // Юридичний журнал. 2014. № 4.

3. Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.

4. Малиновский А. А. Злоупотребление субъективным правом (теоретико-правовое исследование) / Малиновский А. А. М.: Юрлитинформ, 2010. 320 с.

5. Мілетич (Українчук) О. О. Зловживання правом: теоретико-правовий аналіз [Електронний режим] / О.О. Мілетич // Судова апеляція. 2011. № 3 (24).

6. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. №2657-ХІІ, за ред. від 21.05.2015 р. // Відом. Верхов. Ради України. 1992. №48. С. 650.

7. Перевалова Л. В. Конституційне право на інформацію та його реалізація в Україні / Л. В. Перевалова // Громадянське суспільство і права людини. 2018. С. 51-54

Волошин О. Г.,
старший викладач кафедри
криміналістичного забезпечення
та судових експертиз
Національної академії
внутрішніх справ

Мамульчик А. А.,
курсант Національної академії
внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНЕТИЧНОЇ (ГЕНОМНОЇ) ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

З другої половини 20 сторіччя в практичній діяльності правоохоронних органів широко використовуються можливості методу ДНК-аналізу, який дозволяє майже із 100 % вірогідністю провести ідентифікацію особистості лю-